

Nr. 118
Marts 2023

Dansk Friluftsliv - forum for
natur- og friluftsliv

Dansk Friluftsliv

Dømmekraft

Årsmøde den 23. april i København. Vi starter dagen med et medlemsarrangement hos Havhøst kl. 10 og fortsætter med **generalforsamling kl. 13.** Læs mere og tilmeld dig gennem vores medlemsbrev eller hold øje på Facebook.

Dømmekraft

Du sidder i en meginjolle ude midt i Lillebælt. Det blæser kraftigt og vandet er koldt. Du er ny i jollesejllads og der er risiko for at du kæntrer og ender i det kolde vand. Hvad gør du?

- A) Jeg er heldigvis på tur med nogle dygtige og erfarne vejledere, der har fuldstændig styr på situationen. Jeg blev inddraget i beslutningen om hvorvidt vi skulle sejle, og jeg ved at der er taget ekstra forholdsregler.
- B) Jeg går i panik og aner ikke mine fulde fem. Jeg er alene afsted på min første tur og ender med at få en redningshelikopter på vingerne.
- C) Jeg sidder trygt og godt i følgebåden, da jeg vurderede at denne sejltur er over mine evner.

Sådan kunne et spørgsmål i en damebladstest eller en personlighedsanalyse måske lyde. Ganske vist i et noget atypisk dameblad eller en temmelig friluftsortorienteret personlighedsanalyse. Men måske er der ikke så langt fra damebladsquizzet og personlighedstests til dømmekraft i praksis? Måske er der utroligt langt?

I dette nummer af Dansk Friluftsliv er vi inde og pille ved en del af essensen i friluftsvvejledning - de helt grundlæggende principper. Det handler om gode og lærerige oplevelser og det handler om sikkerhed. Om at tage gode beslutninger og handle på dem.

I friluftsvvejledning er det en præmis, at vi har en god dømmekraft, da vi somme tider arbejder med risikofyldte læringsmiljøer. Dømmekraft er et så centralt begreb, at det nærmest kan blive helt indforstået, hvad ordet betyder. Men hvad rummer begrebet egentligt, hvor stammer det fra og hvordan ser det ud i forskellige friluftspersonelle situationer? Hvordan underviser man kommende friluftsvvejledere til at have god dømmekraft, når det netop er noget, der er enormt situationsbestemt og ikke kan udføres efter en manual?

Dømmekraft er et tema vi længe har gået og brygget på, da det er så utroligt vigtigt i friluftsvvejledning. Men samtidig er det også en gammel travet. Orker man at læse mere om phronesis og Præstø? Det håber vi at I gør. Vi har nemlig lagt os i selen for at bringe nye perspektiver på bordet og vi håber, at dette nummer af Dansk Friluftsliv måske endda giver lejlighed til at nuancere den faglige forståelse af dømmekraft som begreb.

Rigtig god læselyst,
Katrine Caspersen

Foto: Bjørn Thomsen

Foreningens bestyrelse

Formand
Tanya Uhnger Wünsche
2684 3880
tanya@needfornature.dk

Næstformand
Christian Aage Bollerup Mortensen
2812 8766
christian.aage@gmail.com

Sekretær og kasserer
Jesper Lind Nielsen
5151 4204
thor_dk@hotmail.com

Redaktør
Katrine Caspersen
504 15089
katrinecaspersen@hotmail.com

Bestyrelsesmedlem
Stine Lindstøl Spørring
6068 2921
stine_spoerring@hotmail.com

Grafisk design
Benjamin Robin Graahede
Benjamin@no22studio.com

Korrektur
Christian Moestrup Andersen

Forsidebillede
Bjørn Thomsen

Næste udgivelse
Sommer 2023

ISSN 0909-0614

Indhold

Dømmekraften – et uvurderligt kompas, der kan guide den professionelles skøn og handling i den rigtige retning 6

Tur på kanten af evnerne uden at gå på kompromis med sikkerheden – om udvikling af personlig dømmekraft gennem jollesejlad 10

Sådan arbejder vi med professionel dømmekraft på friluftsvvejlederuddannelsen på VIA UC i Viborg 14

Friluftsliv og pædagogik for bæredygtighed på gyngende grund 20

SUP, kano, kajak og kollektiv dømmekraft 24

Foreningens formål
Foreningens formål er at skabe, udbygge og vedligeholde kontakt imellem personer, der arbejder med vejledning og undervisning i natur- og friluftsliv.

Foreningen skal arbejde for at styrke danske naturoplysnings- og friluftslivstraditioner i samarbejde med vore nordiske nabolande med det formål at skabe harmoni mellem menneske og natur såvel som mellem mennesker.
Bladet udgives af Dansk Friluftsliv - forum for natur- og friluftsliv og udkommer tre gange årligt.

Annoncering
Det er muligt at annoncere i bladet. Prisen er 1.500 kr. for en hel side og 900 kr. for en halv side. Kontakt den annonceansvarlige for yderligere information om formater og priser.

Dømmekraften – et uvurderligt kompas, der kan guide den professionelles skøn og handling i den rigtige retning.

Det kræver forstandige overvejelser at skulle mestre og navigere i de mange situationer, der opstår i enhver pædagogisk praksis. Jesper R. Pein Pedersen, lektor ved læreruddannelsen i Silkeborg, introducerer og tematiserer i denne artikel begrebet dømmekraft

Af Jesper R. Pein Pedersen

Denne artikel introducerer og tematiserer begrebet dømmekraft. Begrebet præsenteres og udfoldes som et bud på, hvordan den fagprofessionelle kan understøtte og håndtere en moderne pædagogisk praksis bedst muligt. Den pædagogiske praksis udmøntes overalt i samfundets institutioner for eksempel på skoler, i børnehaver, på bosteder, plejehjem og på sygehusene, men er i nærværende artikel fortrinsvis tænkt, reflekteret og belyst i forhold til en konkret undervisning i folkeskolen.

Pædagogisk praksis er i sit grundvilkår kompleks, uforudsigelig og usikker (Wiberg, 2016). Det betyder, at den professionelle skal træffe en lang række faglige, sociale og personlige situationsbestemte afgørelser, som alle er behæftet med diverse skøn, vurderinger og refleksioner. Det efterlader den professionelle i dilemmaer, usikkerhed og tvivl. For hvad er rent faktisk det mest hensigtsmæssige og rigtige at gøre i den konkrete oplevede situation, som finder sted nu og her? Det gælder i forhold til fællesskabet og den enkelte, forholdet mellem teori og praksis, sondringen mellem normer og realiteter, paradokset mellem lyst og tvang osv. Det er artiklens hensigt at bidrage med viden, indsigt og perspektiver, der kan inspirere undervisere, fagprofessionelle, instruktører og andre og forhåbentlig skabe nysgerrighed på tværs af fagligheder og professioner i spørgsmålet omkring dømmekraftens aktualitet og potentialer for en professionel pædagogisk praksis.

Centralt begreb i europæisk filosofi

Begrebet dømmekraft er særdeles komplekst og står på en omfattende filosofisk grund, indhyllet i en lang og traditionsrig idéhistorisk fortælling. Begrebet står centralt i den europæiske filosofi, blandt andet hos Aristoteles, Immanuel Kant, John Dewey og Hannah Arendt. Begrebet er omdiskuteret og defineres ikke entydigt, men rummer derimod et felt af betydninger (Pahuus, 2007). Begrebet anskues og betones forskelligt og henviser til flere samtidige fænomener og betydninger. Men grundlæggende er der en fælles enighed om følgende:

1. Først og fremmest er det nødvendigt at understrege, at begrebet er yderst kompliceret og skal tænkes i en sammenhæng og vekselvirkning med en lang række områder. Det være sig en situations etiske, æstetiske, politiske, praktiske og videnskabelige momenter. Dømmekraften er en livsindsats, der lever i erfaringen og udvikles ved en persons optagethed og diskussion med mange sider af samfundets traditioner og praksisser.
2. Det betyder, at den respektive institution, den professionelle og selve den studerende må indgå i et fælles kulturelt og videnskabeligt liv. På den måde vil for eksempel den studerende få mulighed for at indgå i en vekselvirkning med det omkringliggende samfund, så hun får mulighed for at opleve og erfare et særligt praktisk nærvær i alt det komplekse, som begrebet indeholder.
3. Endvidere er det en pointe hos alle de nævnte filosoffer, at dømmekraften er knyttet til politik og dannelse. Dømmekraften hænger dybt sammen med begreber

som tænkning og forestillingsevne, som gør det muligt at bevare og forny samfundsmæssige praksisser, der samtidig præger individualitet og dannelse. Dømmekraft er forbundet med en tænkning om at tage ansvar for det fælles liv og forsøge at skabe sammenhæng mellem enhed og pluralitet (Rømer, 2015).

Lad os kaste et kort overordnet blik på de nævnte filosoffer:

Aristoteles (384-322 f.kr.) beskriver med begrebet *phronesis* eller praktisk dømmekraft (skønsevne) den type fornuft, der anvendes ved etiske afgørelser. Selve etikken beskæftiger sig med spørgsmålet om, hvorledes ethvert enkelt menneske bør handle i forhold til sine medmennesker. *Phronesis* drejer sig om at udvikle en god dømmekraft (Gustavsson, 1998) og repræsenterer den dyd, der omfatter evnen til praktisk overvejelse og beslutning, der alt andet lige leder frem mod handling (Christensen, 2014). *Phronesis* er en fornuftsevne og samtidig et skøn, der udvikles gennem viden om det felt, personen (den professionelle) agerer i, samt det at gøre sig erfaringer med diverse situationer. Hos Aristoteles har fornuften to sider: en teoretisk, hvor vi kender den rette handling, og en praktisk, hvor vi udfører den rette handling.

Hos *Kant (1724-1804)* er dømmekraft forbundet med evnen til at forestille sig, hvad der er rigtig at gøre set i lyset af en historisk og kulturel almenhed, hvor fornuften skulle gøre det muligt at indse det almene sammenhæng med det særlige. Dømmekraft er altså evnen til at kunne tænke det specifikke som indeholdt i det almene, hvor det almene skal forstås som ideen om en sans, der er fælles for alle. Det vil sige en bedømmelsesevne, der i tanken forholder sig til alle andres forestillingsevne og i sidste ende betyder, at vi dømmer rigtigt (Kant, 2007). Det almene får en enorm betydning for Kants dømmekraft, men på trods af det er dømmekraften en subjektiv størrelse. Det er den også for Kant, da det er mig selv, der dømmer og beslutter, hvordan jeg vil handle.

Hos *John Dewey (1859-1952)* er dømmekraft en intellektuel evne til refleksivt at drage handling og tænkning i forbindelse med hinanden. Handlingerne bliver derved ikke tilfældige, men lades derimod med værdi, da dømmekraften forbinder de handlinger, vi foretager os, med handlingernes konsekvenser. Ifølge Dewey bruger vi dømmekraften, når vi gør os tanker i forbindelse med vores handlinger, og en handling uden refleksion kan ikke skabe en meningsfuld forandring (Dewey, 2005).

Hannah Arendts (1906-1975) tænkning omkring dømmekraften kan forstås som dømmekraft i handling og dømmekraft gennem tænkning. Den første forståelse handler om smag, altså en umiddelbar evne til at vurdere nogets værdi eller mangel på samme. Den anden forståelse er knyttet til menneskets forestillingsevne, hvor vi i vores skøn gør andre mennesker nærværende. Dette bliver muligt gennem en udvidet tænkemåde, også kaldet diskursiv fornuft (Pahuus 2003), der omhandler det at kunne sætte sig i andres sted og inddrage deres synspunkter i skønsdannelsen. Dømmekraften er hos Arendt en reflekterende evne til at forholde sig til og tage livtag med det partikulære og kontekstbundne uden at skulle indordne sig under mere eller mindre abstrakte almenprincipper. Dømmekraften er et resultat af tænkningens frigørende virkning (Mahrtdt, 2007).

Opsummerede har vi altså at gøre med et særdeles omfattende og komplekst begreb. Dømmekraft hviler på et fundament af etik, viden, kultur og erfaring, der vævet sammen med refleksion, autonomi og kritisk tænkning bliver den evne, hvormed man forsøger at få tingene til at stå klart for én selv (Aristoteles, 2000).

Professionel dømmekraft

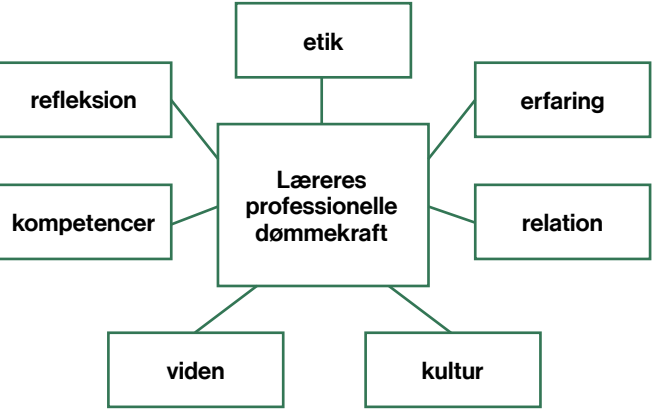
Uanset hvordan vi anskuer begrebet dømmekraft har de senere år budt på en række udviklings- og forskningsprojekter med det formål at undersøge begrebets sammenhæng med og betydning for praksis. Studierne har fortrinsvis været empirisk funderede med det formål at nå frem til en fordomsfri beskrivelse af begrebet dømmekraft. Endvidere har de lærerstuderendes egne oplevelser og erfaringer med en særdeles kompleks undervisningspraksis i folkeskolen medført en stor grad af efterspørgsel på ’kompetencer’, råd, vejledning og greb, der gør dem i stand til at kunne finde en vis sikkerhed i situationen at handle ud fra i deres bestræbelser på at håndtere undervisningen.

”Jeg bliver langsomt usikker, når undervisningen gentagne gange bliver afbrudt af alt mellem himmel og jord. For hvad skal jeg gøre?” Citatet er fra en 3. årgangsstuderende på læreruddannelsen i Silkeborg 2021 og er udtryk for en generel holdning blandt de lærerstuderende.

Blandt andet på baggrund af ovenstående har begrebet dømmekraft de senere år oplevet en fornyet omtale og diskussion, hvilket har skabt stor opmærksomhed og anerkendelse i pædagogiske kredse. Det har betydet, at begrebet langsomt, men sikkert har fundet fodfæste på en række uddannelsesinstitutioner, blandt andet lærer- og pædagoguddannelsen. Dømmekraften kan nu italesættes som professionel, idet der er tale om skøn og handlinger, der udføres på en uddannelse i en faglig og professionsrettet kontekst. Det er altså muligt at planlægge, gennemføre, evaluere og udvikle undervisning og uddannelse, der beskæftiger sig med og er optaget af professionel dømmekraft, altså den professionelle dømmekraft. Det er selvfølgelig under forudsætning af, at der arbejdes ydmygt, åbent, dialogisk og med respekt for den tradition, begrebet er indlejret i, således at dømmekraft ikke reduceres til teknik, evidens og metode. For begrebet er ikke mekanisk, men derimod pædagogisk.

Den professionelle (f.eks. læreren, pædagogen og instruktøren) er underlagt handletvang og må på kort tid foretage valg, der forsøger at skabe balance mellem det individuelle og det fælles. Den professionelle dømmekraft er absolut central i al pædagogisk og didaktisk praksis (Engsig, 2019). Begrebet henviser til det at *dømme* eller *fælde dom*, der betyder at foretage beslutninger eller specifikke handlinger. Der findes ikke entydige svar på, hvordan den professionelle ansvarlige skal handle i de mange uforudsete situationer, som er en præmis i den pædagogiske praksis. Men den konkrete oplevede situation kræver, at den professionelle kan reflektere mellem generel teoretisk viden og de enkelte tilfælde i praksis (Wiberg, 2016). Ifølge Schön (1987) er det afgørende, at læreren evner at anskue en situation fra forskellige perspektiver for på den baggrund at kunne udvælge den mest hensigtsmæssige løsning i den konkrete oplevede situation. At se med forskellige vidensformer kan øge praktikerens forståelse og åbne for nye handlemuligheder. På den måde bliver både teori og levet liv meningsgivende for en professionel dømmekraft (Paahus, 2011).

Nedenstående model er et bud på en række komponenter, der understøtter og nærer den professionelle dømmekraft. Modellen er udviklet i forbindelse med et empirisk forskningsprojekt om professionel dømmekraft (Daugbjerg og Sommer, 2015). Studiet har undersøgt, hvad der er styrende for lærerens handling(er) i en konkret erfaret og oplevet undervisningssituation. Da den professionelle dømmekraft er kontekstafhængig, er det op til den professionelle at vurdere, hvilke komponenter der giver bedst mening at trække på i nuet.

Model over læreres professionelle dømmekraft (Daubjerg og Sommer, 2015).

Følgende definitioner udtrykker endvidere begrebets kompleksitet og brede:

”En handlingsorienteret fornuft og opmærksom iagttagelse som retningsgiver for den konkrete handling i en specifik situation. Dømmekraften er en erfaringsbåret evne forbundet med en kritisk refleksion og en etisk vurderingsmæssig kompetence med en fornemmelsesmæssig klangbund”
(en definition lavet af lærerstuderende med baggrund i et specialiseringsmodul (fire måneder) omhandlende professionel dømmekraft).

”Dømmekraft er evnen til ud fra viden og erfaring at analysere et problem, skelne væsentligt fra uvæsentligt, overskue konsekvenserne af en handling og tage nødvendige forholdsregler i en vanskelig situation”
(Krogh-Jespersen, 2009).

Myndiggørelse af den anden

Den pædagogiske praksis har altid menneskets dannelse og myndighed som sit ypperligste formål. Det er en kompleks og særdeles bøvlet proces, som er behæftet med konkrete dilemmaer, konflikter, paradokser og modsætninger i praksis. Og det stiller store krav til den professionelle, for eksempel læreren, at skulle udøve et pædagogisk skøn i den konkrete oplevede praksis i bestræbelserne på at skabe ’rum’, der muliggør, at barnet eller eleven kan indgå i meningsfulde dannelsesprocesser (Ebsen og Bøjgård, 2022). Der er tale om helt centrale situationer mellem den professionelle og et andet menneske, og det møde skal forvaltes med afsæt i en oprigtig optagethed af den anden

samt selve dannelsesspørgsmålet. Dannelse er at betragte som en fundamental og grundlæggende del af vores liv og tilværelse, og mennesket har i den sammenhæng altid forsøgt at komme overens med sig selv og sine omgivelser i bestræbelserne på at leve det gode liv. Dannelsesstærkningen er forbundet med et perspektiv, der ser mennesket som en del af en større sammenhæng. Dannelse handler derfor om at forstå sig selv, men også verden (Oettingen, 2016). Men det er en stor mundfuld for alle og ikke mindst for eleven selv. Den franske filosof Paul Ricoeur taler om, at det reflekterende subjekt bliver til i en fortolkning af omverdenen, og at mennesket derfor hele tiden må gå i dialog med sine omgivelser. I det pædagogiske øjeblik er den professionelle og eleven nært forbundne, de står bogstaveligt talt ansigt til ansigt. Der er noget på spil, og det er helt afgørende, at vi engagerer os i det andet menneskes situation og handler med henblik på den, nu og her. Det betyder i sagens natur, at beslutning og handling ikke kan udsættes (Christensen, 2014). Derfor må den professionelle fremstå som et forbillede i det pædagogiske øjeblik, der er i stand til at handle på baggrund af den rette vurdering fagligt og etisk og på den måde skabe rum og mulighed for, at den anden kan profitere fagligt, personligt og socialt af situationen, som denne udspiller sig i den pædagogiske praksis.

Virtuositet

Den professionelle, for eksempel læreren, må udvise virtuositet og fremstå som en pædagogisk og faglig autoritet, der har blik for det pædagogiske øjeblik (Biesta, 2011). Men det kræver forstandige overvejelser at skulle mestre og navigere i de mange situationer, der hver især fremtræder som et uomgængeligt faktum ved den pædagogiske praksis. Den pædagogiske dømmekraft bliver i den sammenhæng det uvurderlige faglige og etiske kompas, der skal rådgive den professionelle skønsevne og dermed kvalificere beslutningsgrundlaget for den konkrete handling i for eksempel undervisningen.

Jesper R. Pein Pedersen er uddannet folkeskolelærer, har arbejdet som folkeskolelærer i 16 år (7 år i folkeskolen og 9 år på specialskole), er cand. pæd. fil., og lektor på læreruddannelsen i Silkeborg.

LITTERATUR:

Aristoteles (2000): *Etikken*. Frederiksberg: Det lille Forlag.

Beista, Gert J.J. (2011): *God uddannelse i målingens tidsalder*. Aarhus: Klim.

Christensen, Anne-Marie S. (2014): Pædagogikkens professionsetikker – etiske landkort. I *Den etiske efterspørgsel – i pædagogik og uddannelse*, Qvortrup, Ane m.fl. (red.).

Daugbjerg, P. m.fl. (2015): The inclusion Agenda Accentuates Teachers’ Professional Judgement. Artikel på UC VIDEN.

Daubjerg, P. & Sommer, L. (2015): Teacher’s professional judgement in real teaching situations. Oplæg ved NOFA-konferencen i Helsinki, maj 2015.

Dewey, John (2005): *Demokrati og uddannelse*. Gyldendals Bogklubber.

Ebsen, Rikke Osbahr og Schleicher, Søren Bøjgård (2022): Pædagogikken som fundament for lærerens grænsesætning i praksis. In UP – Unge Pædagoger nr. 3, Pædagogikfaget i læreruddannelsen.

Engsig, Thomas (2019): Har den evidensbaserede videnskab taget magten over den professionelle dømmekraft? I Dansk pædagogisk tidsskrift februar 2019: Tag dømmekraften tilbage – men tilbage til hvad?

Gulløv, J.M. (2015): Dømmekraft i praksis. Ph.d. – afhandling. Roskilde Universitet.

Gustavsson, Bernt (1998): *Dannelse i vor tid*. Klim.

Kant, Immanuel (2002): *Om pædagogik*. Klim.

Kant, Immanuel (2007): *Kritik af dømmekraften*. Frederiksberg. Det Lille Forlag.

Krogh-Jespersen, Kirsten (2009): Dømmekraft – Lærerarbejdets etos. I Gjallerhorn nr. 9.

Mahrtdt, Helgard (2007) Hannah Arendt: Dannelse til humanitet. I *Pædagogikkens mange ansigter*, Steinsholt, Kjetil og Løvlie, Lars (red.). Oslo. Universitetsforlaget.

Oettingen, Alexander Von (2016): *Almen Didaktik – mellem normativitet og evidens*. Hans Reitzels Forlag

Pahuus, A.M. (2007): Dømmekraft i pædagogisk perspektiv. I *Tidsskrift for socialpædagogik* 19.

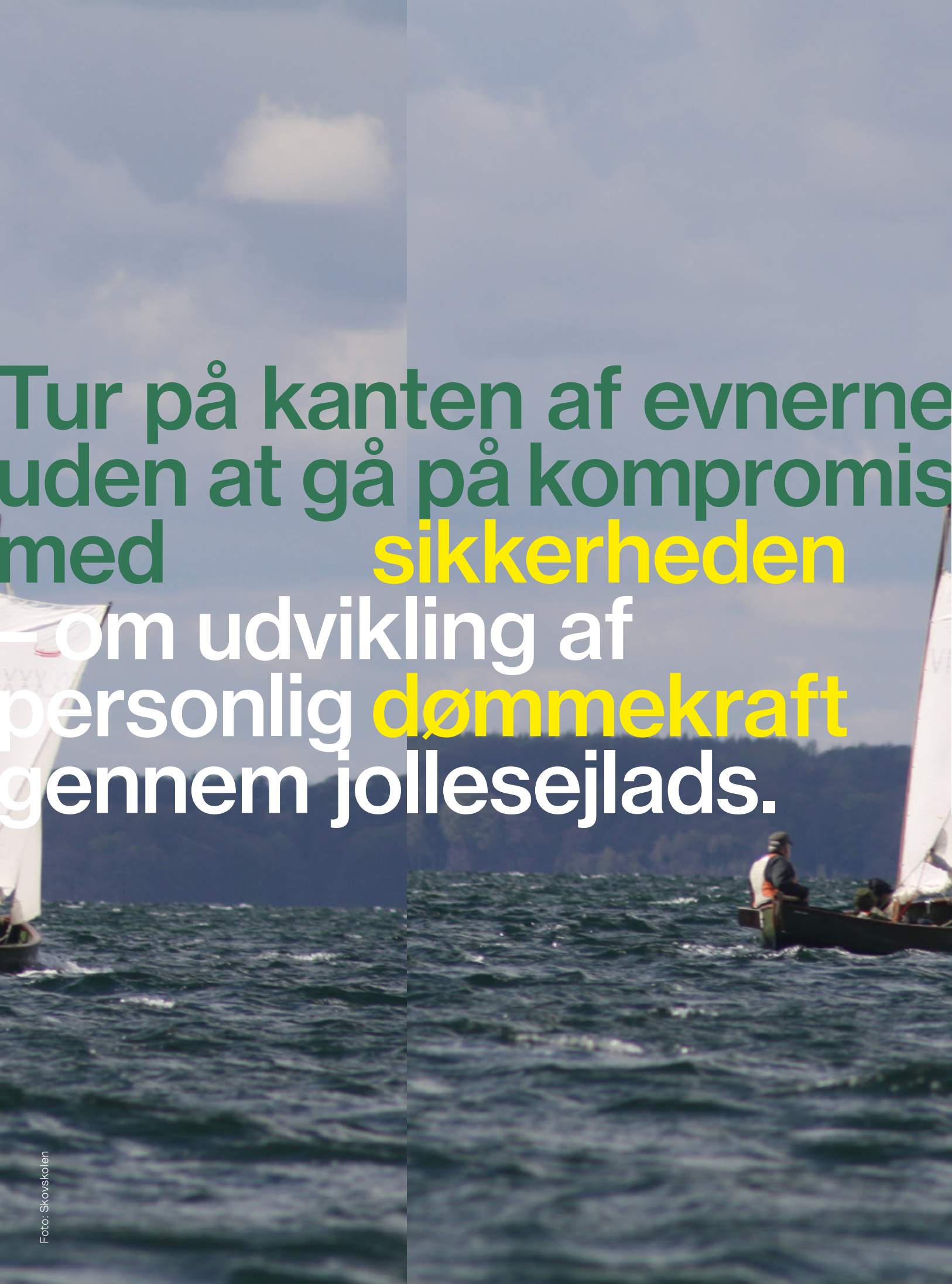
Pahuus, A.M. (2001): *Professionernes sociologi og vidensgrundlag*. VIASYSTEME.

Pedersen, Jesper R. & Søndberg, Anne (2020): *Professionel dømmekraft – en nødvendig og uvurderlig evne hos læreren*. I *Læreruddannelsen i VIA – udviklingslaboratorium for god undervisning og uddannelse*. VIA University College.

Rømer, Thomas Aastrup (2015): *Pædagogikkens to verdener*. Aalborg Universitetsforlag.

Schön, D.A. (1987): *Educating the reflective practitioner*. New York. Basic Books.

Wiberg, Merete (2016): *Mellem evidens og dannelse*. I *Lauersen, P.F., og Kristensen, H.J. Pædagogikhåndbogen*. Hans Reitzels Forlag.

Tur på kanten af evnerne uden at gå på kompromis med **sikkerheden** – om udvikling af personlig **dømmekraft** gennem jollesejlads.

Foto: Skovskolen

God personlig dømmekraft i friluftsliv baserer sig blandt andet på et stort praktisk kendskab og erfaringsdannelse gennem egne kropslige erfaringer. En tur i meginjoller i Lillebælt i hårdt vejr tjener som case på, hvordan den personlige dømmekraft kan udvikles

Af Bård Bakke, Mads Brodersen,
Mejse Holm, Jørgen Ahm Pedersen og
Mathilde Vædele Haugaard Jensen

Casebeskrivelse

I maj 2021 var 28 studerende fra friluftslivsejleruddannelsen på Københavns Universitet og fem vejledere på meginjolleturn i Gamborg Fjord og Lillebælt over samlet set fire dage. Turen var en del af et længerevarende undervisningsforløb om friluftslivets historie, tradition, håndværk og praktisk introduktion til sejlads og kystfriluftsliv. Vejledning af de studerende blev varetaget af vejledere fra Vends Natur- og Motorikskole, som også disponerede over joller og følgebåde. Efter to dages øvelsessejlads i Gamborg Fjord og Lillebælt skulle der på tredjedagen være en sejlads til Fænø Kalv med overnatning med alle studerende og vejledere. De studerende var organiseret i meginjoller i tremandsgrupper, og vejledere var fordelt i en 22 fods kragejolle, i meginjollerne med de studerende og i en RIB-boat. Der var meldt hård vind på ca. 11 m/s midt på dagen. Af samme årsag havde der været vejledersamling både dagen forinden og fra morgenstunden med henblik på at drøfte, hvorvidt det var fornuftigt at tage ud og sejle i sådan et vejr.

Selve sejladsen 5. maj 2021 – 10-11 m/s fra NV

På turen ud mod Fænø Kalv blev gruppen udfordret af hård vind og en udfordrende sejlads fra sydspidsen af Fænø mod Fænø Kalv. Alle tog udfordringerne med godt mod og var indstillet på, at det var gruppens samlede beslutning og ønske, at der skulle overnattes på Fænø Kalv. Der var modgående strøm og sejlads ret op mod vindretningen, så der var mange, der sejlede på kanten af - eller over - evne. Jollerne var tungt læssede.

Vejlederne valgte at tage en pause på kysten af Fænø, hvor der kunne indtages proviant og overvejes, om man ville prøve at sejle på hård krydssejlads til Fænø Kalv eller komme med i RIB-båden og blive transporteret derud. Den endelige model blev, at de studerende, der ville prøve at sejle over, kunne gøre det med en vejleder ombord, mens de, der ikke havde mod på det, blev sejlet over i RIB-båden. Fem ud af ni joller sejlede over ved egen kraft, én fik lidt assistance, og de sidste tre blev bugseret fra Fænø til Fænø Kalv med RIB-båden.

Vejlederovervejelser før turen til Fænø Kalv samt vejledernes erfaring og kendskab til farvandet

Aftenen før turen til Fænø Kalv blev der holdt ferdråd blandt vejlederne (Faarlund 2015), hvor mulighederne de næste dage blev diskuteret. Vejrmelding, vejlederes vurderinger, gruppen og sikkerheden generelt blev fremlagt og forskellige muligheder overvejet og diskuteret. Det var ikke en gunstig vejrsmelding med vind omkring 11 m/s og med hårdere vindstød. Der var stor

stemning for at tage på tur og et stort ønske om at overnatte på Fænø Kalv ude i Lillebælt. Vejlederne havde alle mangeårig erfaring med sejlads i små både, og fire af vejlederne var godt kendt i farvandet rundt om Fænø Kalv.

De studerendes forudsætninger

De 28 friluftslivsejlerstuderende, der var med på turen til Lillebælt, havde alle som minimum afsluttet et modul på friluftslivsejleruddannelsen. Otte styk var ved afslutningen af uddannelsen. Med andre ord havde alle været igennem et grundforløb, hvor de havde arbejdet med basisfriluftsliv og vejledning i friluftsliv. De havde allesammen arbejdet med kort og kompas og havde selv afviklet en friluftspraktik i mindre grupper. 12 af de studerende havde været igennem friluftsskolemodulet også, hvor der arbejdes med sikkerhedsinstrukser, hypotermi/koldt vand, navigation, turløb etc.

Udstyr, grej, påklædning

Vejlederne havde en kragejolle og en RIB-båd til rådighed. Derudover var alle meginjoller udstyret med en walkie-talkie med mulig kontakt til vejlederne, en øse og en pøs, og de studerende var iklædt varmt tøj og regntøj samt svømmeveste. I bådene var der endvidere en vandtæt tønde med førstehjælpsgrej, tågehorn, toiletgrej, kort over området og lignende sikkerhedsudstyr.

5. maj - forud for selve sejladsen

De studerende var allerede inddelt i bådgrupper. Bådgrupperne gik til kysten på dagen for sejladsen, for at mærke vejret og diskutere med hinanden, om det var forsvarligt at sejle ud, og i så fald under hvilke forudsætninger de kunne sejle, hvis det blev udfaldet. Alle havde været på øvelsessejlads de to dage forinden, så de havde en fornemmelse af, hvordan det var at mestre jollerne i praksis.

Beslutningen blev, at alle gerne ville på tur, men at vejret, sammenholdt med gruppens forudsætninger, gjorde, at en sejlads ville være på kanten af tur efter evne. Derfor skulle der noget ekstra sikkerhed i spil for at gøre turen til en sikker aktivitet. Det, at der var relativt mange vejledere med på turen, og at RIB-båden kunne tages med som følgebåd, gjorde, at der kunne sættes ekstra sikkerhed i spil. Dels kunne man med RIB-båden nemt og hurtigt komme rundt til de enkelte både, og hvis det var nødvendigt, kunne en erfaren vejleder stige om bord i bådene.

Mejse Holm og Jørgen Ahm Petersen var begge med på turen i maj 2021 som friluftsvejlederstuderende og fortæller her om læring og erfaringer i forhold til udvikling af personlig dømmekraft gennem sejlad.

Mejse Holm, hvordan har du fået erfaring og læring med dig fra turen i Lillebælt, der bidrager til udvikling af personlig dømmekraft?

"Friluftsture i Danmark er ofte meget milde, og det er sjældent naturen og vejret, der presser os, når vi skal planlægge tur efter evne. Derfor var det også noget af et held, at vi som studerende fik muligheden for at prøve at gå lidt længere til kanten i forbindelse med denne tur, end vi normalt har mulighed for. Der var ingen tvivl om, at sikkerheden på turen var i orden - der var RIB-båd med. Selvfølgelig kunne vi være faldet i vandet - men vi ville meget hurtigt være kommet op igen. Og lige præcis denne ekstra sikkerhedsforanstaltning gjorde, at man trygt kunne prøve jollen og egne evner af. Derfor var min makker og jeg heller ikke i tvivl om, at vi i hvert fald skulle prøve at få vores båd over ved egen kraft - så vi skyndte os at hoppe i jollen og få en vejleder med, så snart der blev åbnet for muligheden.

Sejladsen gav mulighed for at mærke på egen krop, hvordan det føles, og hvordan man selv reagerer i en situation, hvor man går til kanten. Selv om man med sin hjerne ved, at der ikke er nogen reel risiko for, at man kommer til skade, fortæller kroppens reaktioner, at den oplevede risiko er anderledes - og at kroppen meget nødtigt vil ned i det kolde vand. Det er fantastisk at mærke, hvor koncentreret man kan arbejde - og hvordan man kan få sin krop under kontrol. Selvfølgelig forbedrer man i sådan en situation også sine evner til at sejle en meginjolle - men det er ikke den vigtigste læring her. De fleste af os studerende kommer aldrig til at tage en gruppe med ud og sejle jolle. Men vi kommer til at tage folk med på alle mulige andre ture, hvor det er en stor fordel at kunne se på andre, hvornår de er pressede, og at kunne kende forskellige reaktionsmønstre. Hvor det er vigtigt at vide, hvordan man selv reagerer, når man bliver presset. Og hvor det er en kæmpe styrke, at man har erfaring med at få sin krop, tanker og følelser under kontrol.

Vi bruger en del tid på uddannelsen på at diskutere, hvad tur efter evne er. Denne tur i Lillebælt gav muligheden for at mærke, at selv om man godt kan klare en tur, og selv om den er sikkerhedsmæssigt forsvarlig - så skal den ikke nødvendigvis afvikles. Det afhænger af målgruppen og af, hvad formålet med turen er. I denne sammenhæng som læringstur gav den mening for nogle studerende - andre studerende valgte ikke at sejle over selv. Og hvis man har en gruppe med på tur, som skal blive tryk ved at færdes i naturen og have en god oplevelse - så er det måske heller ikke lige denne slags tur, de skal på. Det er vigtigt ikke bare at kunne foretage en sikkerhedsmæssig vurdering, men også en vurdering af de deltagere, man har med, og hvad de skal have ud af oplevelsen."

Jørgen Ahm Petersen, hvordan har du fået erfaring og læring med dig fra de fire dages tur i Lillebælt, som kan bidrage til udvikling af personlig dømmekraft?

"Jeg mener, det er vigtigt at komme ud af komfortzonen en gang i mellem. Dels for at mærke livet, men også for at opdage nye sider af sig selv. Det kan være nye spændende sider, der overrasker og giver begejstring, eller oplevelser, hvor man siger: Godt så, det var lige i overkanten, så har jeg prøvet det.

Turen i Lillebælt var mit første bekendtskab med meginjollen, et herligt lille fartøj, der for mig giver glæde, når der kommer vind og saltvandssprøjt i håret. Vores langtur udviklede sig fra moderat vind, jævnt stigende henover dagen til 11 m/s om eftermiddagen. Vi vidste godt ud fra morgenbriefingen, at vinden havde passeret det niveau for sejlad, vi var blevet instrueret i, men følte os godt tilpas i situationen, hvor vi lå og krydsede frem og tilbage for at vinde højde mod vores destination. Vores vejledere, som vi alle var meget trygge ved efter de foregående dages træning i beskyttet farvand, cirklede rundt om os og gav os gode råd om sejlføring, og om, hvor langt vi skulle gå op mod vinden.

Personlig dømmekraft er af natur individuel og blandt andet rundet af ens viden og færdigheder, så hvad der for mig virker som en naturlig grænse eller mulighed, vil for andre være anderledes, og det kan være både til den lave og høje ende.

Vejlederne besluttede på baggrund af vind, vindretning og bølgehøjde, at vi på Fænø i bådgrupperne skulle tage stilling til, om vi ville transporteres til Fænø Kalv i RIB-båd med meginjoller på slæb eller sejle det sidste stykke i meginjollerne sammen med vejlederne. Det gav god refleksion blandt os studerende, særligt fordi man som studerende befinder sig i en læringssituation med kompetente vejledere, og det er let at lægge tilliden i vejledernes hænder og lægge ansvaret fra sig. Nu blev vi tvunget til at tage ansvaret på os.

For mig, der elsker at være på vand og har den største respekt for at være på og i vandet, har forløbet med meginjollen givet mig nogle fine oplevelser og som sagt refleksioner omkring tillid, sikkerhed og påvirkning af ens personlige dømmekraft. I situationen oplevede jeg ikke nogen risiko, på trods af at den reelt var der via bølger og vind. Det at føle sig tryk uden at være det, er netop noget, der kan sætte ens personlige dømmekraft ud af spil. En oplevelse, der gjorde et stort indtryk på mig og sætter fokus på den 'blinde' tillid fra deltagerens side og dermed det ansvar, der ligger på vejledernes skuldre.

Og igen her er der jo ikke tale om katastrofer, måske blot risiko for en dårlig oplevelse ved at komme til at ligge i vandet efter en kæntring og vente på at blive samlet op.

Oplevelser som disse giver mig dels den overhøjde, der for mig er uhyre vigtig som vejleder. Men også indblik i de dynamikker, der udspiller sig mellem den gode vejleder, der formår at skabe tryghed i situationen, men som samtidig gør deltagerne sårbare, fordi de intuitivt lærer sig ind i vejlederens tryghedsrum. Det indblik er vigtig viden om det store ansvar, man som vejleder skal være sig bevidst.

Noget andet, som turen har bekræftet mig i, er forståelsen for at gå til grænsen for, hvad der er sikkerhedsmæssigt forsvarligt for at give deltagerne præcis den oplevelse, der vækker begejstring og huskes

Foto: Mathilde Vædele | Haugaard Jensen

Hvorfor overhovedet tage på tur på kanten af evnerne?

Personlig dømmekraft i friluftsvejledersammenhæng kan forstås som *evnen til at tage kloge beslutninger på baggrund af en viden om målgruppen, egne kompetencer som friluftsvejleder og rammerne i relation til målet for turen/undervisningen*. God personlig dømmekraft kan have særlig betydning i forbindelse med risikovurdering.

God personlig dømmekraft i friluftsliv baserer sig blandt andet på et stort praktisk kendskab og erfaringsdannelse herunder særlig egne kropslige erfaringer i friluftslivet. Dømmekraften har friluftsvejlederen for eksempel brug for i forbindelse med beslutningstagning på tur, særligt når der er tale om risikofyldte aktiviteter. Særligt i den forbindelse arbejder vi med tre former for risiko som middel i undervisningen:

Reel risiko. I sejladssammehæng er det hovedsmanden/friluftsvejlederens vurdering af risiko ud fra viden om gruppen, udstyr, vind og vejr, egne komptencer med mere.

Oplevet risiko. Her handler det om deltagerens oplevelser af risiko – det interessante i denne sammenhæng er, at der er tvungen deltagelse, fordi deltagerne er i båd med andre.

Relevant risiko. Denne er særlig interessant i forhold til fornmmelsen af, hvor meget på kanten af evnerne, man skal være, for at det virker udviklende på deltagerens personlige dømmekraft.

Når der på friluftsvejlederuddannelsen vægtes at

arbejde med at udvikle den personlige dømmekraft – særligt i relation til arbejdet med risikofyldte aktiviteter - sker det blandt andet gennem kropslig afprøvning af de oven for nævnte risikoscenarier – og refleksioner omkring forskellene på disse.

Friluftsvejlederens personlige dømmekraft udvikles altså i et sammenspil mellem arbejdet med friluftsvejlederens egne komptencer herunder gennem kropslig læring og erfaring, know-how i forhold til deltagerne/gruppen, målet for aktiviteten og rammerne omkring den.

Afrunding

Friluftsliv på kysten med sejlad i smukkejoller er et spændende pædagogisk rum, en kultur-historisk erfaring og en fantastisk måde at opleve dansk natur på. For at kunne agere i dette pædagogiske rum kræver det erfarne vejledere med god personlig dømmekraft, der kan håndtere sejladaktiviteter med overskud og et stort fokus på sikkerhed.

Det nylig etablerede Sejladssamråd i Danmark har udarbejdet en uddannelsesstruktur for bådførere, instruktører og vejledere i jollesejlad. Det er vort håb at denne friluftslivsform kan genetableres i dansk natur- og friluftsvvejledning med støtte fra bl.a. arbejdet i Sejladssamrådet.

www.sejladssamraadet.dk

Sådan arbejder vi med professionel dømmekraft på friluftspejlederuddannelsen på VIA UC i Viborg

En lidt for lang dagsetape på Harrild Hede, mønstergenkendelse ved Linnefallet og fortrydelse ved Damsbo Strand. Vejlederne fra friluftspejlederuddannelsen i Viborg giver her deres bud på, hvordan man underviser i professionel dømmekraft i både teori og praksis

Foto: Friluftspejlederuddannelsen Viborg

Af Carsten Nielsen, Johnnie Bøtcher Laursen, Martin Ladefoged Johnsen, Sessel Bach Elmstrøm og Sune Steiniche Kjær, undervisere og vejledere på Friluftspejlederuddannelsen i Viborg

På Friluftspejlederuddannelsen i VIA UC i Viborg (FVU) arbejder vi med de studerendes dømmekraft på en række forskellige områder - både generelt og specifikt på de enkelte moduler. Vi undervisere på FVU vil gennem denne artikel i fællesskab forsøge at belyse, hvordan begrebet kan sættes i spil på forskellig vis.

Indledningsvis forsøger vi at indkredse begrebet *professionel dømmekraft*, derefter giver vi en indflyvning til vores friluftspejlederuddannelse og vores friluftspejlederstuderende, inden vi giver en række konkrete eksempler fra uddannelsen.

Begrebet dømmekraft bruges i dag i mange sammenhænge og inden for mange professioner. Pædagogens, lærerens, tømrerens og friluftspejlederens dømmekraft er ikke nødvendigvis den samme, men alligevel er der fællestræk. I Den Danske Ordbog bruges ordet ind i mange kontekster og forbindes med synonymer som "sund fornuft", "refleksivevne" og "vurderingsevne" (Den Danske Ordbog, 2022).

Tordsson (2006) refererer til *phronesis*, som "den kundskab, der ikke kan fanges i generelle regler eller nedfældes i faste mønstre for praktisk handling; når man ikke kan sige: 'Gør altid sådan, for så bliver det sådan'. *Phronesis* kræver overvejelse, skøn og valg og ikke mindst erfaring. Sådan forstået er *phronesis* en form for personlig kundskab. Den kan vanskelig kodificeres eller lagres og må udvikles på ny af den enkelte." (Tordsson, 2006, s. 216).

Egenvurdering som grundlag for dømmekraft

Vores studerende er kendetegnet ved meget stor variation i både alder (25-65 år), uddannelsesniveau (9. klasse til ph.d.-grad) og erfaring med friluftsliv og friluftspejledning (novice til mange års erfaring), samt i i hvor høj grad de kan omsætte det i eget job (en del arbejder med læring i naturen, mens andre arbejder i et job, hvor der ingen muligheder p.t. er for at omsætte studiet til egen hverdagspraksis).

Det stiller store krav til, at vores undervisning og friluftspejledning tilrettelægges, så de studerende lærer mest muligt både af os som undervisere, men i den grad også af hinanden og gennem de netværk, de bliver en del af undervejs på uddannelsen (eksterne undervisere, samarbejdspartnere, praksismuligheder, konferencer og meget mere), en art variant af professionelle læringsfællesskaber.

Et af de tiltag, vi har implementeret de seneste 12 år, er egenvurderingsskemaer. Det er skemaer, hvor de studerende skal vurdere sig selv inden for både konkrete færdigheder og overordnede kompetencer på en skala fra 1 (dette tema har jeg intet kendskab til) til 5 (dette tema har jeg meget stort kundskab til). Det skal de gøre i starten af modulet, løbende undervejs og afslutningsvis. Refleksioner over egenvurderinger indgår blandt andet som en del af de studentermapper (portfolioer), som de studerende skal aflevere som en del af eksamen på modulerne.

Baggrunden for dette er, at når de studerende selv står over for at skulle udøve god professionel dømmekraft i deres friluftspejledning, hvad enten det handler om for eksempel sikkerhed eller pædagogiske overvejelser, så har de ikke nødvendigvis deres underviser stående ved siden af til at vejlede dem, men er som oftest alene om at forsøge at træffe den rigtige beslutning på det rigtige tidspunkt. Så jo mere man prøver at

reflektere kvalificeret over de handlinger, man foretager sig som friluftspejleder, desto mere kvalificerer man forhåbentligt fremtidige meningsfulde handlinger for sin målgruppe. Indholdet af egenvurderingen baserer sig dels på de læringsmål (viden, færdigheder og kompetencer), som ligger i vores studieordning, dels på de centrale dele af den undervisning i praksis og teori på det enkelte modul, som ikke nødvendigvis er nævnt specifikt i studieordningen.

I det følgende vil vi eksemplificere de overvejelser om professionel dømmekraft, vi som undervisere og friluftspejledere på uddannelsen gør os, dels i forhold til de studerende og dels forhåbentlig også i forhold til deres målgruppe hjemme i den daglige praksis.

Professionel dømmekraft via struktur eller kultur?

På studiet arbejder vi både med professionel dømmekraft gennem struktur, for eksempel egenvurderinger, men også gennem en løbende kulturbearbejdning og med ordsprog som for eksempel: "Ingen tur er for kort", og "det er ingen skam å snu".

Den langsigtede, løbende påvirkning af kulturen er vigtig, da kultur ofte vinder over struktur. Det er den grundlæggende kultur i et domæne som for eksempel friluftslivet, der er temmelig afgørende for gode beslutninger og dermed dømmekraft. Og strukturelle tiltag som egenvurderinger og turplaner bør understøtte en kulturel forankring. Gennem måden, vi drøfter turene og aktiviteterne før-under-efter på, kan vi være med til at understøtte en fælles kultur, blandt andet i forhold til hvordan den professionelle dømmekraft og den gode handling kan sikres.

I forlængelse af Tordssons (Tordsson 2014) beskrivelse af mønstergenkendelse arbejder vi eksempelvis på vores valgmodul *Lederskab, gruppeprocesser og friluftsliv* med, at vi sammen reflekterer målrettet over at kunne se en given situation, aktivitet eller case fra studerendes egen praksis på forskellige måder, således at de studerende i mindre grupper skal se på situationen med for eksempel Tordssons friluftspædagogiske briller, systemisk-anerkendende øjne eller gennem teamudviklingsmodeller som Tuckmanns teamperformance-modul (Priest og Gass). Målet er ikke nødvendigvis at finde den eneste rigtige løsning, men i højere grad at kunne se forskellige mulige løsninger og handlemuligheder, så man opøver sin professionelle dømmekraft.

Igennem uddannelsen skal de studerende være vejledere for hinanden, og refleksionsprocessen her fylder meget hos os, blandt andet med henblik på at få mønstergenkendelsen ind og arbejde med at lære at lære. Det er ikke erfaringerne alene, der giver en mere *phronetisk* vejleder, det er i høj grad refleksionerne over disse erfaringer.

Vi er også inspireret af Beames og Browns' Adventurous Learning-model, (se mere i artikel i Dansk Friluftsliv, blad nummer 105), hvor fire elementer (transfer, viden og færdigheder, handlekraft og læringsuvished) af vejlederen vurderes mellem 1 og 10 i forhold til målgruppen. Det handler ikke om at tilstræbe for eksempel maksimal læringsuvished, men snarere optimal læringsuvished for i sidste ende at hjælpe den enkelte og gruppen i deres lærings- og dannelsesrejse hen i mod et mere handlekompetent menneske.

Vi har dog på FVU også introduceret et femte element til denne model, nemlig 'relationer', som et vigtigt omdrejningspunkt både for den enkeltes dannelsesrejse og gruppens fælles dannelsesrejse, blandt andet fordi vores aktiviteter og ture i naturen som oftest foregår i et forpligtigende fællesskab og for at styrke relationer i målgruppen. Så vi husker både opgaven, situationen, gruppen og individet og bl.a. gennem det relationelle forstærker sammenhængene mellem disse forskellige elementer.

Vi har på vores første modul, *Friluftsliv, pædagogik og lejr* liv en vandretur til Lijfjell i Norge, hvor disse elementer er en del af læringspotentialet på turen. Andenårsstuderende og færdiguddannede studerende er med til både planlægningsdage og til første halvdel af turen i en form for mesterlæreprincip, så førsteårsstuderende gradvist får mulighed for på den sidste del af turen (hvor de er på egenfærd) at øve sig på at tage gode beslutninger sammen via den professionelle dømmekraft. Med til at kvalificere denne proces er også et grundigt fokus på at diskutere turnormer, altså hvordan er vi i denne gruppe bedst

til at være og lære sammen. Og det er ikke bare nogle ord, vi vedtager inden turen: Vi insisterer på, at de studerende skal etablere en struktur og kultur for, hvordan de sørger for, at disse turnormer lever, og på den måde hjælper hinanden med at udveksle erfaringer og refleksioner over den gode professionelle dømmekraft, som de ser den.

Disse eksempler giver også anledning til at introducere et andet ordsprog: "Gå aldrig forbi". Det kan både forstås ganske bogstaveligt i forhold til sporløs færdsel og at få affald og skrald med, men også mere overordnet i forhold til dømmekraft. Således bør vi som friluftsvejledere være opmærksomme på de dynamikker, potentielle konflikter, men også mulige læreprocesser, der hele tiden kan opstå her midt i naturens åbne tiltale, når vi er afsted på ture og laver friluftslivsaktiviteter. Det kan godt være, at friluftsvejlederen ikke skal tage enhver tematik op, i det øjeblik noget sker, men man bør overveje, hvordan der efterfølgende i pausen eller ved bålet skal drøftes, hvad der skete, hvad enten det giver mest mening i den store gruppe eller individuelt. Denne overvejelse kræver dømmekraft.

MED JOHNNIE PÅ KAJAKTUR: SIG NEJ, HVIS DU ER I TVIVL

Efter et langt liv med vejledning i havkajak, surfkajak, foskajak og vinterfriluftsliv giver ordet dømmekraft med det samme associationer til situationer, hvor dømmekraften i høj grad har drejet sig om sikkerhed – kan vi gennemføre den tur, vi har udset os, i forhold til kompetencer, vejr, deltagere osv? Og af gode grunde er det noget af det, som vi skal give kommende friluftsvejledere med – hvordan håndterer vi dømmekraft eller måske på engelsk decision making, kan der - udover at vi på turene fremstår som gode eksempler – undervises i det?

At skulle lave disse vurderinger er en af vejlederens fornemste og sværeste opgaver og hænger sammen med begrebet "tur efter evne" udviklet af Nils Faarlund (Bentsen, Andkjær & Ejby-Ernst 2009, s. 161), som blandt andet viser, at gruppens læring hænger sammen med graden af deltagelse i processer og beslutninger. En ting er de modeller og de retningslinjer, vi kan give videre, noget andet er, når man på baggrund af teorier, andres og egne erfaringer på kort tid skal træffe afgørelser, som i bedste fald kan gøre en tur til god oplevelse på trods af vanskelige omstændigheder, og som i værste fald kan give rigtig dårlige oplevelser, skader eller koste liv. Derfor er en vejleder med høj forståelse for egne kompetencer og egne grænser et stærkt grundlag for at facilitere læring for andre i friluftsliv.

Mit korteste bud er altid – er du i tvivl, så lad være. På en af mine første ture som vejleder i friluftsliv på en højskole i det fynske havde jeg haft flere grupper elever afsted på tur i flere dage i april måned – nogle vandrede med mig i skovene, nogle var i kajak med en vejleder. Vi mødtes alle ved Damsbo Strand den sidste aften – alle havde haft gode ture. Næste dag skulle vi alle vandre tilbage til skolen på Køng - jeg var nu alene med alle eleverne. Den aften kom de elever, der havde været på kajaktur, og spurgte, om ikke de næste dag måtte ro kajakkerne tilbage til Helnæs Mølle Friluftsgård - så slap pedellen for at hente dem og køre dem rundt om bugten. Jeg var i tvivl. Det var sidst i april, vejrudsigten sagde ingen vind og sol, alle havde lavet redningsøvelser, og de kunne følge øerne midt i bugten. Eneste lille kryds var fra Illumø til Helnæs, hvor de ville være maks. 500 meter fra land.

Gode elever, godt vejr – jeg sagde ja.

Næste dag roede de afsted, og jeg fulgte hovedparten af eleverne på en 15 km vandretur gennem skov og over mark hjem til skolen. Det var først i 90'erne - altså 1990'erne - så vi havde ikke mobiltelefoner. Fra det øjeblik kajakkerne var ude af syne, og vi begyndte vandreturen, og til vi nåede skolen sidst på dagen, og jeg fik telefonisk kontakt med Helnæs Mølle, havde jeg ikke et roligt øjeblik.

Det gik fint, men jeg forstillede mig jo pludselig det værste. Hvis nu alle faldt i midt i Gabet – og de ikke kunne komme op igen? Vandet var jo koldt i april osv.

Men det var en lærerig dag – siden har jeg fundet ud af, at de kunne have haft en fin friluftsoplevelse på vandreturen, jeg havde sparet mig bekymringerne, og det havde været meget bedre.

Man lærer af dårlige erfaringer – det betyder ikke, at andre skal gentage dem. Så sig nej, hvis du er i tvivl!

MED JOHNNIE I LAVVU: FORTÆLLINGEN SKAL UD, TRODS REGN OG SLUD

Overordnet set er der det spændende i det at udvise god dømmekraft, at der ikke er præcise svar givet på forhånd. Man kan ikke bare blive hjemme, og man skal ikke gå ud, hvis man ikke kan klare det. Men spændvidden er stor.

Dømmekraft er også noget, der handler om at skabe gode situationer for vejledning og indlæring. Her i morges stod jeg og ventede på 20 friluftsvejlederstuderende. Vi skulle have et forløb om fortælling og formidling i Dansk Friluftstradition. Fire timer. *Piece of cake*. En lavvu skulle slås op – et bål tændes - et forløb sættes i gang, hvor de studerende i hovedparten af tiden skulle fortælle to og to, afrundende med at lytte til nogle af friluftslivets store fortællinger fra nordisk mytologi, Fridtjof Nansen m.fl. samt følge en gennemgang af inspirationskilder fra poesi, børnebøger, filosofi, kulturhistorie, skrøner m.m. Problemet var, at der var lovet kraftig regn og blæst og fem grader, og lavvuen er lige i underkanten til så mange voksne og ikke længere helt så smidige studerende. Så hvad skulle min plan B være? Gå ind i et værkstedslokale måske. Men noget af ideen med forløbet er jo netop at give de studerende den opgave at arbejde med fortælling som redskab rundt om et bål - også på en dansk vinterdag. Det havde regnet så meget, at shelterpladsen var ved at blive mudret.

Hvad er bedst? Selvfølgelig er de studerende - og jeg - klædt på til regn og mudder – men ville de lære mere om selve fortællehåndværket, hvis de ikke skulle forholde sig til regn, mudder og røg i lavvuen? Eller er det vigtigere med eksemplets kraft om, at fortællingen skal ud – trods regn og slud? Nå, ud kom vi selvfølgelig. En del at forløbet var en vandretur i landskabet med brug af fortælling om dyreliv og gravhøje i den nærliggende skov – og det lod sig jo fint gøre i regnen.

Men dømmekraften, "hvad er det rigtige", er også i spil her, uden at liv og lemmer er det. Og vi må som vejledere hele tiden være åbne over for at ændre i planer ud fra vind og vejr, påklædning og meget andet.

MED MARTIN I KANO: AT PADLE FOSSEN ELLER IKKE AT PADLE FOSSEN

Her kommer et eksempel på, hvordan jeg har udviklet min dømmekraft på et bestemt sted, som jeg er kommet til i efterhånden mange år. Rammen for mit eksempel er friluftsture i kano i både privat og arbejdsregi – blandt andet som kanovejleder på kanospecialet på friluftsvejlederuddannelsen. Stedet, vi skal zoome ind på, er Linnefallet på Helgeåen i Sverige.

Linnefallet er et parti strømmende vand på ca. 120 meter, som kan være lidt tricky at padle pga. en masse sten, en bropille og tværgående strøm. Mine refleksioner over dømmekraftbegrebet står i spændingsfeltet mellem:

1) oplevelser og erfaring, 2) sikkerhed og 3) ekstern certificering (Kanosamrådets kanoinstruktør 3 – turleder på strømmende vand)

Første gang jeg møder Linnefallet, er jeg en ganske uerfaren kanopadler på strømmende vand. Min kanomakker og jeg er så klar til at udfordre os selv – nu skal vi endelig padle noget hvidt vand med gang i efter to dages intro til foskano. Efter lang rekognosceringstid på broen, som går over åen, beslutter vores instruktører (som begge er uddannet friluftsvejledere), at vi ikke skal padle hele fossen. Vi skal padle ind i en kanal, løfte kanoerne

over et stengærde for så at padle den sidste del af fossen på sikkert vand. Min kanomakker og jeg var dybt skuffede over den beslutning. Da de fleste kanoer er kommet igennem fossen, kommer der pludselig en voksen solopadler i tørdragt padlende igennem den del af fossen, som vi havde besluttet ikke at padle på grund af vandstanden og de mange sten. Lidt efter kommer 8-10 andre kanoer på samme rute – alle sammen unge piger og drenge fra en Ungdomsskole. De padler forbi os, vi hilser, og så kan det nok være, at vi fik en drøftelse om, "hvad fan' skete der lige der?!?" Nu har vi diskuteret fordele og ulemper, færdigheder, strøm, bropiller, faremomenter, og vi har besluttet os for at tage den konservative sikre rute. Og så kommer de bare og gør det stik modsatte.

Anden gang jeg møder Linnefallet, er på en privat kanotur. Vandstanden er høj, så hele fossen kan padles i begge sider, og det er lige meget, på hvilken side af bropillen vi kommer ud. Alt er godt, vi padler igennem i to solokanoer og får os en oplevelse og nogle erfaringer i solo.

De efterfølgende gange, jeg står på broen, er jeg vejleder for grupper med forskellige erfaringer. Fælles for dem er, at de er på instruktør 3-kursus efter Kanosamrådets uddannelsesstruktur. Vandstanden er ofte middel, så vi ender hver gang med at træffe den lidt kedelige, konservative rute. Der er som regel ingen brok i grupperne, og alle deltagerne (ofte friluftsvejlederstuderende) kan se fornuften i den "kloge, sikre og rigtige" beslutning.

På et tidspunkt padler jeg fossen sammen med en gruppe ligesidede kanopadlere – flere af dem har jeg ikke padlet med før. De har et helt andet *take* på fossen; de leger hele vejen ned igennem fossen - også opstrøms broen, hvor der er tværgående strøm og en bropille. De fanger alle små bagvand ned gennem fossen, og de viser nye ruter. Noget af en ahaoplevelse for mig, som jeg har taget med mig videre i mit virke som kanovejleder.

Sidste år stod jeg så endnu engang på broen og rekognoscerede med en gruppe friluftsvejlederstuderende. Nu med et nyt syn på fossen – nu skulle der leges og øves færdigheder. Det resulterede i flere kæntringer. Ikke nogen hændelser, som på nogen måde udviklede sig eller blev farlige.

En af kæntringerne skete i forbindelse med eksamen, hvor det var turlederkanoen, som kæntrade. De havde besluttet, at de skulle være den sidste kano til at padle gennem fossen. Jeg havde padlet igennem som den første og havde lagt mig ind halvvejs nede i fossen i et lille bagvand langs stengærdet. Pludselig ser jeg to drybags komme flydende under broen, og opstrøms broen kan jeg se en kæntræt kano med en padler i vandet. Jeg skynder mig at springe op på stengærdet, binder bugserlinen fast til en sten og løber 50 meter på stengærdet op til broen for at se, tjekke og/eller hjælpe de to studerende, som er kæntræt (men som jo også er til eksamen). Da jeg kommer op på broen, har de fat i kanoen og er ved at organisere en tømning. Jeg kigger på dem og spørger, om de er okay, hvilket de svarer ja til. Herefter vender jeg mig om og går tilbage til min kano og afventer deres reaktion og handling. Senere på dagen fortæller de, at de var noget forundrede over min reaktion på deres kæntring.

Mine overvejelser gik på:

- 1) Min relation til de to studerende er god. Jeg har fulgt dem på friluftsvejlederuddannelsen i halvandet år, og min vurdering var, at de ikke blev slået ud af situationen. Det var en god erfaring for dem.

- 2) Der var ingen fare på færde, hændelsen var stoppet, og de havde styr på sig selv, hinanden og udstyret. Sikkerheden var derfor ok.
- 3) De var til eksamen – og der sad en ekstern censor i en kano i bunden af fossen, som skulle vurdere deres turledelseskompetencer. Hvad gør turlederne, når de kæntrer? Hvordan samler de op på det? Hvilke refleksioner gør de sig over hændelsesforløbet?

Ved at komme de samme steder mange gange over lang tid med forskellige grupper og forskellig vandføring, begynder der at være det, som Tordsson kalder "mønstergenkendelse". At man kan træffe beslutninger ud fra, at "her har jeg stået før", og min vurdering i dag med denne gruppe og de forhold bliver sådan og sådan.

Dømmekraft som værende sund fornuft og refleksive evner handler også om, at man som friluftsvejleder skal kende sig selv og sine egne grænser. Sådan at man ikke står i en situation som vejleder og skal vurdere risici i omgivelserne, individernes færdigheder og gruppens færdigheder og lave konsekvensafgørelse, samtidig med at man skal vurdere sine egne færdigheder som vejleder (Vikene, Vereide & Hallanvik 2016, s. 111).

GRUPPEPROCESSER MED CARSTEN: EN LIDT FOR LANG TUR PÅ HARRILD HEDE

På modulet *Lederskab, gruppeprocesser og friluftsliv* introducerer vi måder at arbejde med aktiv lytning og nysgerrige forstyrrende spørgsmål på, blandt andet for at huske at være opmærksomme på de gruppedynamikker, der hele tiden sker, og ikke fortabe os alene i gennemførslen af den enkelte aktivitet i for eksempel lejrlevet eller andet.

Så når en lang dagsetape på friluftstur på Harrild Hede (hvor de studerende er vejledere for hinanden i par og på skift) er på nippet til blive for lang for nogle i gruppen, hvordan træder vi som vejledere så ind og tager den gode beslutning, som hjælper gruppen og den enkelte til at klare udfordringerne, uden samtidig at fjerne handlekraft og transfer til egen praksis? Og hvad giver den lidt for lange dag i forhold til at kunne træffe gode beslutninger hos sin egen målgruppe fremfor en væsentlig kortere tur? Giver det gruppen mulighed for at kunne rumme de udfordringer og frustrationer, der kan være tilstede i nuet, med henblik på at kunne udvikle sig fremad i fællesskab, blandt andet gennem forhandling og genforhandling af turnormer, så dagen måske i virkeligheden var en passende forstyrrelse for gruppen?

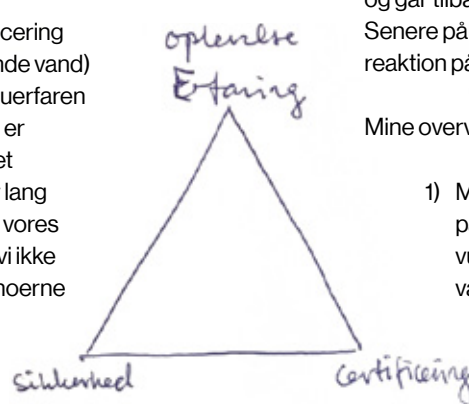
LITTERATUR:

Beames & Brown (2016): "Adventurous learning", Taylor & Francis Ltd

Bentsen, Andkjær & Ejby-Ernst (2009): "Friluftsliv – natur, samfund og pædagogik", Munksgaard Danmark

Tordsson (2014): "Perspektiv på friluftslivets pædagogik", CVU Sønderjylland

Vikene, Vereide & Hallanvik, s. 111, I: Horgen et al. (2016) "Ute! – Friluftsliv – pædagogiske, historiske og sosiologiske perspektiver", Fagbokforlaget

Fremtidens Friluftsliv

Fremtidens friluftsliv er et fast rum i Dansk Friluftsliv faciliteret af Tejs Møller og Christian Moestrup Andersen. Vi ønsker med dette rum at sætte fokus på, hvordan friluftslivet kan bidrage til den nødvendige bæredygtige omstilling i lyset af klima- og biodiversitetskrisen. Vi undersøger, hvordan fremtidens friluftsliv på forskellige måder kan vise vej mod en højere grad af balance mellem menneske og natur. Skriv til os på fremtidensfriluftsliv@gmail.com

Foto: Laura Friis Nielsen

Foto: Max Wilfred Fritzboeger

Friluftsliv og pædagogik for bæredygtighed på gyngende grund

Friluftvejlederens dømmekraft bliver sat på prøve, når hun gennem sit arbejde ønsker at bidrage til en bæredygtig udvikling. Den konklusion har forskerne bag aktionsforskningsprojektet 'Pædagogik for bæredygtighed' kunnet drage. De peger på tre centrale dilemmaer for friluftvejlederen i arbejdet med bæredygtighed: at være både vidende og usikker, både professionel og forandringsagent og både at arbejde med faglighed og følelser

Af Tejs Møller, Mia Husted, Katrine Dahl Madsen og Nanna Jordt Jørgensen

Friluftslivet og pædagogikken forsøger løbende at svare på de bæredygtighedskriser, som verdenssamfundet står midt i. Der er mange oplagte måder, vi kan handle på, og så er der de situationer og valg, hvor det hele bliver mere vanskeligt og komplekst.

I aktionsforskningsprojektet Pædagogik for bæredygtighed har forfatterne forsøgt at komme nærmere de mere komplekse og dilemmafyldte dele af det pædagogiske arbejde med bæredygtighed. Det har bragt os ud på gyngende grund og har ofte stillet krav til vores dømmekraft.

Vi har i projektet identificeret tre centrale dilemmaer, der er relevante for undervisere og vejledere, som arbejder for at bidrage til bæredygtig udvikling. Artiklen vil præsentere perspektiver på de tre dilemmaer og på, hvordan de kan være relevante i friluftslivet.

At være vidende og usikker

Det første dilemma handler om rollen som vejleder i feltet mellem viden og usikkerhed. Bæredygtighed er en kompleks størrelse, og for mange friluftvejledere måske et ukendt land at bevæge sig ind i. Hvilke stier er de rette at gå ad, når vi ønsker at bringe menneskeheden og resten af planeten på vej mod en bedre fremtid?

Der er mange store og vanskelige spørgsmål, som ikke har enkle eller tydelige svar. Der er mange mulige veje at gå i dette ukendte land, og ikke alle er lige gode.

At arbejde med bæredygtighed i pædagogik og friluftsliv indebærer en vis portion balancekunst. Det handler om at kunne holde balancen mellem den store mængde fakta og faglige viden, vi allerede kender til, og samtidig have en åbenhed for ny viden og nye tilgange, der bringes i spil af både deltagere og omverden. Denne balancegang sættes yderligere i bevægelse af, at fakta ofte er meget omdiskuteret.

Friluftvejlederen kan opleve at bevæge sig på kanten af sin faglighed og blive udfordret på sin viden. Vores dømmekraft som friluftvejledere er velfunderet, når det kommer til sikkerheden ved træklatring eller kanosejads, men kan være mere flydende, når det kommer til afvejning af, hvor meget sikker viden, vi bør besidde for at kunne arbejde med at finde nye veje for bæredygtigheden. Måske støder vi endda ind i situationer eller valg, som ikke kan afgøres på baggrund af sikker viden, fordi der ikke findes en sikker viden om, hvad der er det mest bæredygtige valg at gøre i netop denne situation.

Vi kender alle til sikker viden, vi kan læne os ind i. Der har været meget diskussion i friluftslivskredse om klima- og

miljøbelastning fra det udstyr og den transport, vi benytter, når vi skal på tur. Det er eksempler på situationer, som vi ved er gode og effektive at handle på, og som vil have en virkning her og nu. Her vil de fleste friluftvejledere føle sig på fast grund.

Samtidig ved vi fra forskning i uddannelse for bæredygtig udvikling (Lysgaard & Jørgensen 2020), at der er behov for udvikling af ny viden. Denne proces er mere langsom og mere kompleks, men ikke desto mindre afgørende for bæredygtigheden på længere sigt. Her tager vi fat på de store globale bæredygtighedskriser, og mulige veje frem omhandler blandt andet kritisk refleksion, handlekompetence og demokratisk deltagelse. Her vil nogle friluftvejledere opleve at føle sig mere på usikker grund, og måske vælge ikke at give sig i kast med at skabe nye dialoger mellem friluftsliv og f.eks. bekæmpelse af ulighed og fattigdom, da det kan være svært at finde gode handlemuligheder.

De engelske forskere Vare og Scott (2007) anbefaler en kombination af ovenstående to tilgange, hvor vi både handler på alt det, vi ved, vi kan (og bør) gøre her og nu, høster de lavt hængende frugter så at sige, og opstarter de mere langsomme og vanskelige læreprocesser.

Det kan opleves som en stor udfordring og måske direkte utrygt at bevæge sig fra solid viden om friluftslivet ind i åbne og komplekse læreprocesser om verdens fremtid. Her er det vigtigt, at vi i fællesskab bevæger os ud på den gyngende grund, så vi er fælles om ikke at være eksperter og fælles om at holde læreprocesserne åbne og levende. Vores erfaring er, at vi falder tilbage i den kendte viden og rollen som eksperter, hvis ikke der er kollegaer, som hjælper med at holde fast i udfordringerne og udholde usikkerheden.

At være professionel og forandringsagent

Det andet dilemma handler om, hvad engagement kan gøre ved friluftvejlederens rolle, når der åbnes for nye veje mod bæredygtighed. Det kan være udfordrende at sætte bæredygtighed på dagsordenen, og der kan opstå dilemmaer for den, der gør det.

Begrebet rebel teacher (Blenkinsop & Morse, 2017) benyttes om undervisere (og friluftvejledere), der ønsker at handle mod økologisk og social uretfærdighed, men oplever, at der ikke er tilstrækkelig mulighed for at gøre det igennem deres arbejde. Altså at rammerne for deres undervisning og vejledning ikke skaber gode læringsituationer omkring bæredygtighed. Her vil mange så rette deres engagement mod at finde deres egne veje for at skabe god læring, og disse

kan komme ud på kanten af undervisningens formelle formål, indhold og metoder. Det kan opleves som at være på gyngende grund, når man bevæger sig på kanten af det, man er ansat til, for at skabe plads til det, man mener er den vigtigste læring.

Når der så ovenikøbet er tale om problemstillinger, der er enormt komplekse og uden klare svar og løsninger, hvor det kan opleves som inkompetent ikke at kunne svare, når deltagere spørger ind til emnet, ja, så udfordres vores dømmekraft endnu mere, og grunden gynger for alvor under os. Dette er selvsagt en sårbar position at befinde sig i som underviser og vejleder.

Samtidig kan arbejdet med pædagogik for bæredygtighed ses som et normativt eller politisk projekt. Det pædagogiske friluftsliv er i udgangspunktet normativt (Ejbye-Ernst & Stockholm, 2015), ligesom megen anden pædagogik kan være det. Bæredygtighed synes dog at kunne vække stærke holdninger i forhold til aktuelle politiske diskussioner, og her kan vejlederen få en særlig rolle. Forfatterne oplever, at det er vigtigt ikke at skjule hverken vejlederes eller deltageres engagement i disse overvejelser og diskussioner, men i stedet undersøge dem i fællesskab og gerne være uenige undervejs.

En anden del af dilemmaet handler om, at bæredygtighedsdagsordenen ofte bliver drevet frem af ildsjæle. Ildsjæle er en skrøbelig drivkraft, da de kan brænde ud, støde kolleger fra sig i en overentusiastisk indsats eller blive ladet alene med arbejdet, da kollegerne har travlt med alt det, hverdagen ellers bringer af udfordringer. Også her er det vigtigt at fokusere på fællesskabet omkring friluftsliv og pædagogik for bæredygtighed, hvor vi både kan udvikle, bære og lære i fællesskab og være sammen om engagementet i bæredygtighed. Dette fællesskab kan meget vel inkludere de mennesker, vi har med ud i friluftslivet, herunder også gerne børn.

At arbejde med faglighed og følelser

Det tredje dilemma handler om følelser i friluftsliv og pædagogik for bæredygtighed. At arbejde med bæredygtighed kan bringe mange store og måske vanskelige følelser i spil. Alt fra dommedagslignende forestillinger om naturens og menneskets fremtid her på kloden til håb og glæde over den fantastiske planet, vi bor på, kan dukke op undervejs. Det samme kan frygt, kærlighed, håb og ligegyldighed. Det kan være vanskeligt at være professionel midt i alle disse følelser, da både vejleder og deltagere er berørt, og det kræver dømmekraft at vurdere, hvordan god læring bedst finder vej.

Som vejledere i friluftsliv har mange af os en iboende kærlighed til naturen. En kærlighed, der kan føre til stærke følelser, når vi går dybere ind i de klima- og biodiversitetskriser, vi befinder os midt i. De følelser kan være med til at påvirke den måde, vi underviser og vejleder på, og det er derfor noget, vi bør forholde os til. Samtidig handler det ikke kun om vores egne følelser, men i høj grad også om de følelser, som friluftsliv og vejledning kan åbne for hos vores deltagere. Kan arbejdet med klodens meget uvisse fremtid blive så voldsomt, at vi får vi væltet nogen omkuld? Er der nogen, der forlader diskussionerne, fordi de bliver svære at rumme? Det kræver kyndig dømmekraft at finde den rette balance, hvor deltagere bliver berørt og engageret, men hverken væltet eller skræmt væk.

En særlig del af dette dilemma handler om børns følelser

og om, hvordan børn kan, bør og skal inddrages, når vi arbejder med deres handlekompetence og tilknytning til naturen.

Det synes at være en grundantagelse i dansk naturpædagogik, at kærlighed til naturen og heraf følgende miljøbevidsthed vokser automatisk frem gennem gode naturoplevelser i barndommen. I den antagelse ligger et stærkt fokus på positive følelser. De er gode og vigtige, men ved et ensidigt fokus på det positive, kan vi miste blikket for de andre typer af følelser, som børn også kan have. De kan også føle bekymring, sorg og vrede, når de oplever uretfærdighed eller ødelæggelse af natur. Her kommer dømmekraften igen på prøve, når vi skal finde balancen imellem at inddrage alle børnenes mangeartede følelser og lytte seriøst til dem og samtidig give dem en følelse af tryghed og håb.

Fortsat bevægelse

Den gyngende grund er ikke noget midlertidigt, men en præmis for arbejdet med pædagogik for bæredygtighed. Vi skal ikke forsøge at komme væk fra den eller prøve at bringe den til standsning, men derimod blive dygtigere til at bruge vores dømmekraft og fællesskaber i rollerne som undervisere og vejledere på en gyngende grundt mellem viden, følelser, usikkerhed, engagement og professionalisme. Forskningsprojektet har fundet, at de tre dilemmaer, vi her har skitseret, er vigtige for at holde læreprocesserne åbne. Det er vigtigt løbende at drøfte og undersøge, hvad det er, der er i bevægelse, og hvad det gør ved vores fælles læring og forståelse. Sammen kan vi opbygge og udvikle orienteringsevne og dømmekraft, der gør os i stand til at bevæge friluftslivet ind i det komplekse arbejde med pædagogik for bæredygtighed.

Forfatterne deltog alle i forskningsprojektet Pædagogik for bæredygtighed, der forløb fra 2018-2020 på Københavns Professionshøjskole. Erfaringer og fund fra forskningsprojektet er publiceret hos Forlaget Frydenlund i 2023 i antologien 'Bæredygtighed og dagtilbudspædagogik: Eksperimenter, dilemmaer og læreprocesser' redigeret af Mia Husted, Katrine Dahl Madsen og Nanna Jordt Jørgensen.

Denne artikel er skrevet med udgangspunkt i antologiens kapitel; Pædagogik for bæredygtighed på en gyngende grund.

Blenkinsop, S., & Morse, M. (2017). Saying Yes to Life: The Search for the Rebel Teacher (pp. 49–61). https://doi.org/10.1007/978-3-319-51322-5_4

Ejbye-Ernst, N., & Stockholm, D. (2015). Natur og udeliv: uderummet i pædagogisk praksis. (1. udgave.). Aarhus: Systime profession.

Lysgaard J.G. & N. J. Jørgensen (red.) (2020). Bæredygtighedens pædagogik. Forskningsperspektiver og eksempler fra praksis. Frydenlund.

Vare, P., & Scott, W. (2007). Learning for a Change. Journal of Education for Sustainable Development, 1, 191–198. <https://doi.org/10.1177/097340820700100209>

Foto: Bjørn Thomsen

**SUP, KANO,
KAJAK OG
KOLLEKTIV
DØMMEKRAFT**

**– INTERVIEW MED
DANSK KANO- &
KAJAK
FORBUND
OM ARBEJDET
MED
SIKKERHED
OG RØNING.**

Præstø-ulykken er fortsat et uomgængeligt referencepunkt, når man taler om sikkerhed, vandsport og dømmekraft. Det fortæller Morten Juul Madsen og Bjørn Thomsen fra Dansk Kano- og Kajak Forbund. Men sikkerhedsinstrukser og certificeringer må ikke blive en sovepude

Af Christian Aage Mortensen

I Idrættens Hus i Brøndby mødes jeg med Bjørn Thomsen (BT) og Morten Juul Madsen (MM), som begge repræsenterer Dansk Kano- & Kajak Forbund (DKF). Jeg skal høre deres tanker om dømmekraft i forhold til roning, sikkerhed, uddannelse og beslutningstagning og om deres samarbejder.

Dømmekraft kan kort beskrives som noget, der udfoldes i et spændingsfelt mellem tankekraft og handlekraft. Og vi siger, at et menneske med dømmekraften i orden også formår at handle godt i bestemte situationer. Formålet med dette interview med DKF er at se evnen til gode beslutninger som noget, der dannes igennem samarbejde, erfaringsudveksling og vidensdeling, og som noget, der kan karakteriseres som kollektiv dømmekraft.

Hvad forstår I ved dømmekraft?

MM: Indirekte er dømmekraft en stor del af vores uddannelsessystem og en vigtig del af det at være instruktør.

BT: I forhold til sikkerhed og vores uddannelser har vi på alle niveauer noget, der hedder godt sømandskab. Godt sømandskab består af en faktuel og en reel dømmekraft, i det øjeblik du står i en situation, hvor du skal løse en opgave, som har noget med sikkerhed at gøre. Det er et gammelt kendt begreb, som også anvendes af Søfartsstyrelsen. Hvis du udviser godt sømandskab, har du gjort, hvad du kunne, med den erfaring og viden du har opbygget.

Hvis vi skal tage temperaturen på danskernes sømandskab, er det så blevet bedre?

BT: Ja. Det synes jeg. Nu har vi desværre ikke adgang til 112-informationerne omkring, hvad der sker derude, men vi har igennem Søsportens Sikkerhedsråd et samarbejde med andre, som også arbejder med vandsport. Der er ingen tvivl om, at ulykker og uheld opstår hyppigere hos folk, som ikke har nogen viden om, hvad de foretager sig. Der, hvor man har bare en smule læring, viden og erfaring, opstår der ikke nær så mange ulykker som tidligere set. Hændelser har vi stadigvæk, i kraft af at der er kommet flere brugere på vandet, men det er mindre hændelser, som i rigtig mange tilfælde bliver stoppet, inden det går rigtig galt.

Som forbund har I fået flere bådtyper under jeres vinger. For eksempel Stand Up Paddling (SUP), som mange også har taget til sig. Samtidig tilbyder I kurser og ensarter sikkerheden og gør jer selv til primus motor for det. Hvilket ansvar følger med der? Efter Præstø-ulykken begyndte man jo at se på alle led i kæden i forhold til ansvar.

BT: Hver gang, vi snakker sikkerhed og udvikling i forhold til uddannelser og sikkerhedsprocedurer, er vi nødt til at spole tilbage til Præstø-ulykken. Vi må aldrig glemme den dag. Det

samarbejde, vi har haft som forbund igennem Søsportens Sikkerhedsråd med de andre udbydere af vandsportsaktiviteter, bygger på Præstø-ulykken. Vi har alle fået meget mere viden og respekt omkring tingene.

Der er kommet rigtig mange andre brugere til, siden vi startede med at lave uddannelserne for 12-14 år siden. Og igennem de sidste fire-fem år for alle paddle-boarderne, som vi også har taget ind. For selv om der er et forbund, som primært arbejder med brætfolkene (Surf & SUP Danmark, red.), og selv om Dansk Sejlunion har gjort det i mange år, gør vi det også, fordi vores klubber har fået interesse for SUP.

SUP-udstyret er også blevet lettere tilgængeligt og billigere?

BT: Det er også et felt, vi arbejder med. Med fondsmidler i ryggen har vi lavet kampagnemateriale og typisk henvendt os til de forhandlere, som ikke altid har forhandlet vandsportsudstyr. Det er de store varehuse, de store trælastere og de store dagligvarebutikker. Her følger der ingen viden med. Men den viden har vi forsøgt at få derud, og vi har forsøgt at få forhandlerne til at forstå, at det er vigtigt, at de med salget af den slags udstyr også er forpligtet til at videregive sikkerhedsinformationer. For eksempel at man har en leash på boardet, at man har en svømmevest på, at man bliver i det kystnære vand, så man har mulighed for at svømme ind til land, at man aldrig går ud i fralandsvind etcetera. Alt det, som er almindelig viden for os andre.

MM: I forhold til SUP er vores mål at nå ud til forbundets klubber med et etableret og anerkendt uddannelsessystem. Men i sidste ende er vi her jo for hele det Danmark, som gerne vil være på vandet. Og vores værktøjer i forhold til sikkerhed er vores uddannelsessystem med I Paddle Pass (IPP-egenfærdighedsbeviserne) og instruktøruddannelserne.

I kølvandet på Præstø-ulykken opstod der en form for institutionel vandskræk, hvor der var behov for nogle regler og retningslinjer, før man overhovedet kunne bevæge sig på vandet igen. Er vi kommet os over den vandskræk?

BT: Ja, det mener jeg. Der var en årrække, hvor institutioner, folkeskolen, ungdomsskolen, efterskoler og højskoler fik sådan en vandskræk, hvor de stoppede op et øjeblik og skulle finde ud af, hvordan de skulle forholde sig til vand i fremtiden. Der er blev lavet et kæmpe stykke arbejde, både gennem Søfartsstyrelsen og gennem Søsportens Sikkerhedsråd. Og både Kanosamrådet og Havkajaksamrådet var også involveret i det på daværende tidspunkt. Der er ingen tvivl om, at mange dygtige folk på forholdsvis kort tid fik rettet tingene til. Men vi oplever stadigvæk, at der kan være en anelse berøringsangst fra folk, som er usikre på, om de gør det godt nok.

Foto: Bjørn Thomsen

I har arbejdet med at registrere kano- og kajakrelaterede ulykker og nærvæd-ulykker. Hvordan bruger I den indsamlede viden?

BT: Desværre er den indsamling stoppet på grund af GDPR, som spændte ben for projektet. Vi havde egentlig en idé om at bruge 112-informationer til at samle en database over nærvæd-hændelser. Nu gør vi det i samarbejde med Søsportens Sikkerhedsråd i stedet for.

Hvordan får I den viden ud til klubberne og medlemmerne?

BT: Det gør vi typisk, når vi er på klubbesøg. Min opgave er at være ude og være med til møder rundt omkring i klubberne. På forespørgsel fra en klub kan jeg byde ind med den viden, som jeg har kunnet samle sammen i kraft af nærvæd-hændelser. Vi har lige haft en nærvæd-ulykke ved Slusen inde i København, hvor to piger bliver suget ned under gitteret i selve slusen. Heldigvis var der ingen af dem, der kom rigtig galt afsted, selv om det godt kunne have været tilfældet. Men det er sådan nogle informationer, vi så samler til huse, og så deler vi dem med hinanden.

Hvordan bruger I den viden? Får I også bearbejdet den over i jeres uddannelser og kurser?

MM: Ja, det gør vi hele tiden. Vores kursusmateriale og uddannelse er jo konstant under udvikling. I Euro Paddle Pass (EPP) afholder vi Core Group-møder med en række andre europæiske lande, som vi samarbejder med. Til det første møde mødes vi en-to repræsentanter fra hvert land og diskuterer de ting, der skal være med i uddannelserne. Anden gang vi mødes, er det ren praksis, hvor vi tester ting af.

Derudover har vi et event, som hedder censorsamling, hvor vores højeste uddannede instruktører mødes og kommer

med deres besyv og praksiserfaring ude fra verden, ude fra vandkanten.

Er der noget i vores måde at arbejde med sikkerhed på, som kan blive en slags falsk sikkerhed? For eksempel sikkerhedsinstruksen, hvor man har en procedure, men som risikerer at blive en ren og skær formalitet?

MM: Via dialog igennem uddannelser og kurser kan vi være på forkant med mange af de her ting. Vi er opmærksomme på det og udvikler vores uddannelsessystem hele tiden, således at en sikkerhedsinstruks ikke bliver en sovepude.

Det kan også være en institutionsleder som siger, at nu har vi uddannet vores personale - så nu har vi vores på det tørre.

BT: Man kan godt forestille sig en institutionsleder, som har sendt sit personale afsted på uddannelse, og de har lært at lave en sikkerhedsinstruks, og de har lært at lave en bemanning til forskellige aktiviteter, og så tænker de, at så er den hellige grav velforvaret. Og skulle vi møde sådan en type, gør vi kraftigt opmærksom på, at en sikkerhedsinstruks ikke må være copy-paste. Den skal laves fra gang til gang, og der er vi så heldige, at Søfartsstyrelsen har lavet en matrice til en sikkerhedsinstruks, som passer til den bemanning og til de fartøjer, som vi arbejder med. Starter man ikke forfra på matricen hver gang, inkorporerer man en masse fejl og en masse forudsætninger, som ikke er eksisterende.

Er certificering - og i jeres tilfælde IPP - lig med tilstrækkelige erfaringer og kvalifikationer? Kan man sætte et snorlige lighedstegn imellem de ting?

MM: Jeg tror ikke, at vi tør stå for skud for, at hvis du har et

givent niveau, så vil der aldrig nogensinde ske ulykker. Men vi bliver nødt til at have en vis tro på vores uddannelsessystem. At man efter et IPP-kursus har tilstrækkelig viden og erfaring til at gebærde sig sikkert på vandet på et givent niveau. BT: Vi skal alle have en viden om og respekt for vores begrænsninger, så vi undgår uhensigtsmæssige hændelser. Jo højere man bliver uddannet, desto mere ved man også om sine egen begrænsninger. Det er vores egenfærdighedssystem med IPP 1 til 5 et godt eksempel på. Hvis vi sikrer os, at egenfærdighedsniveauet er højt nok hos dem, vi kører igennem vores uddannelsessystem, så har vi sikret os, at sikkerheden har et højt niveau generelt.

MM: Vi har også et krav om, at man skal have et egenfærdighedsniveau, som er et niveau over det instruktørniveau, man er på. Hvis du gerne vil være instruktør 1, så skal du have et IPP2 i egenfærdighed. På den måde sikrer vi, at du selv som minimum har et egenfærdighedsniveau, der er højere end det niveau, du skal undervise på.

Skal man være medlem af en ny klub, kan man komme med sit bevis for at blive frigivet til at ro. Men mange steder skal man også igennem klubbens egen optagelsesprocedure. Går man her med både livrem og seler, eller er der nogle forhold, der retfærdiggør det?

MM: Det er klubberne selv, som bestemmer det. Vi kan jo godt anbefale, at IPP2-niveau er tilstrækkeligt i sig selv. Men i sidste ende er det klubberne, som bestemmer det. Hvis man skal forsvare det for klubberne, kan man jo sige, at der er forskel på

de farvande, klubber holder til ved. Der kan være nogle lokale ting, som gør det. Med IPP2 kommer du for eksempel ikke ud i kraftig strøm. Og det kan være, at du har en klub, der ligger et sted, hvor der er rigtig kraftig strøm. Så giver det god mening, at klubben i sine frigivelseskrav gerne vil sikre sig, at man har noget erfaring på det område. I Københavns kanaler skal du kunne håndtere rullende bølger.

BT: Jeg er både instruktør og formand i en klub. Og selvom man kan fremvise et IPP2-bevis i vores klub, så skal man stadigvæk ud at vise, at man kan lave en makkerredning, og at man kan padle samlet i en gruppe. Det med makkerredningen gør vi, fordi der er stor forskel fra klub til klub i forhold til, hvilken type redning som anvendes. Som klubformand vil jeg sikre mig, at alle kan udføre den samme redning. Vi vil gerne undgå at ligge på åbent vand og diskutere, om benene skal den ene eller den anden vej rundt. Hvis alle har lært den samme redning, så er den automatiseret meget bedre i det øjeblik, den skal bruges. Gruppen af medlemmer er også af betydning. En forening med mange medlemmer i 60'erne og 70'erne har måske nogle procedurer, som giver mening der, i modsætning til hvis det var en flok polo-spillere.

Er distinktionen mellem vejledning og instruktion noget, som I har med i jeres instruktøruddannelser?

MM: Det er det indirekte i forhold til progressionen mellem niveauerne. På et lavere niveau er det måske mere en instruktør, der siger: Gør sådan her og sådan her. Hvor du på et højere

Foto: Valdemar DIF

niveau får dem, du underviser, til at overveje og reflektere selv. Vi kalder det bare ikke for en vejleder eller en instruktør.

BT: I vores instruktør 3-materiale ligger der væsentligt flere selvrefleksionsopgaver og evalueringsopgaver, end der ligger direkte formidlingsopgaver. En Instruktør 2 er typisk mere instruktør end vejleder.

Bliver man på instruktøruddannelse uddannet i eller vurderet på pædagogisk kunnen, for eksempel gruppeledelse?

MM: Gruppehåndtering og turledelse indgår på både instruktøruddannelsen og i IPP-systemet.

BT: Ja, på IPP4 bliver man turleder på eget niveau og skal være i stand til at tage vare på den gruppe, man er på vandet med. Til prøven lægges der stor vægt på, om man har styr på det hele. Noget folk dumper på er blandt andet mangel på overblik eller mangel på kommunikation.

MM: Vi har også vores spot-kurser. Så hvis man vil vide meget mere om turledelse og vil være ekspert inden for det område, kan du faktisk tage på et kursus i ren turledelse.

Selv om man har styr på vejrforhold og risici, kan man stå i en situation, hvor man har en flok unge med på vandet, som er adrenalinsøgende og har ungdommens mod. Det kalder vel på en anderledes håndtering?

BT: Jeg tænker, at det der med at sætte nogle begrænsninger for den gruppe, man har med at gøre, det er der på alle niveauer. Uanset hvilket niveau man underviser på, så gør man sig tanker

om, hvilke forhold man går ud under. Men hvis man har en gruppe unge mennesker med, og alle er indstillede på, at de skal udfordres en lille smule, så kan man tage fire personer på vandet i stedet for seks og dertil sikre sig, at én af dem i hvert fald kan fungere som wingman. Sådan nogle refleksioner er jo en del af vores uddannelse.

Vil det være ansvarligt, hvis en havkajakinstruktør 2 tog en gruppe med ud, men bare på SUP?

MM: Vi anbefaler, at du går op til en prøve forud for. Mange af de didaktiske og pædagogiske ting går igen, uanset om du er instruktør i havkajak eller SUP. Så i vores optik kan du godt gå direkte til prøve på din instruktør 2 i havkajak til en tilsvarende instruktør 2 i SUP, så længe du har IPP3 i egenfærdighedsniveau i SUP. Der er en merit eller konvertering mellem flere af vores bådtyper, hvor viden og kompetencer ligner hinanden.

I forhold til SUP har vi et samarbejde med DGI, hvor vi har brugt en del tid og energi på at lave det, vi kalder normer. Både for egenfærdighedsdelen og instruktørdelen. Vi har netop testet det og skal til at rulle det ud her i 2023. Vi vil gerne komme med vores ekspertise og samtidig lære af deres erfaringer. Vi kan lige så godt spille hinanden stærke.

BT: På den måde kommer vi også til at ramme rigtig mange nye vandsportsudøvere. Vores uddannelser er tilmed heller ikke svære, og de er let tilgængelige. Jo flere vi får givet bare en lille smule uddannelse, viden og selvrefleksion, desto færre ulykker får vi, det er der ingen tvivl om - og nogle bedre oplevelser på vandet.

Foto: Bjørn Thomsen

Foto: Bjørn Thomsen

Bliv medlem

Som medlem af Dansk Friluftsliv kommer du i kontakt med et stort netværk af vejledere og formidlere indenfor dansk natur og friluftsliv. Derudover modtager du to-tre gange årligt foreningens blad, Dansk Friluftsliv.

Du er naturligvis også velkommen til foreningens årsmøde og seminarer.

Du bliver medlem af foreningen ved at sende en mail til **mail@danskfriluftsliv.dk** med følgende oplysninger:

Email-adresse
Dit navn
Din institution (hvis du skal have et institutionsmedlemsskab)
Postadresse
Telefonnummer

Kontingent

Almindeligt medlemsskab: 450 kr. årligt
Institutionsmedlemsskab: 900 kr. årligt
Ved institutionsmedlemskab får man
tilsendt 2 blade af hver udgivelse.

Dansk Friluftsliv - forum for
natur- og friluftsliv

ISSN
0909-0614

